

فصلنامه مدیریت سرمایه انسانی دفاعی

سال اول، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۰

صفحات: ۶۲-۷۴

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۱۱/۲۴

پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۲/۲۱

مقاله مروری

بررسی اثربخشی آموزش تاب آوری خانواده بر مؤلفه های تاب آوری خانواده والدین نظامی

مهدی داداشی^۱

رضا کرمی نیا^۲

یاسر حاجی آقا نژاد^۳

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف تدوین بسته آموزش تاب آوری خانواده و بررسی اثربخشی آن بر مؤلفه های تاب آوری خانواده والدین نظامی انجام شد. روش: جامعه مورد بررسی برای انتخاب گروه های آزمایش و کنترل شامل ۵۰۰ خانواده نظامی و برای تعیین اثربخشی مداخلات آموزشی شامل ۳۴ خانواده نظامی بود که از طریق روش های نمونه گیری هدفمند انتخاب شدند. همچنین برای بررسی متغیرهای تحقیق از پرسشنامه مؤلفه های تاب آوری خانواده والش در پیش آزمون، پس آزمون مورد استفاده قرار گرفتند. یافته ها: نتایج این پژوهش که بین دو گروه تعیین شده به عنوان گروه آزمایشی و گواه پس از اجرای بسته آموزشی و انجام مداخلات روان شناختی، تفاوت معناداری در زمینه مؤلفه های نظام باورها و الگوهای سازمانی تاب آوری خانواده وجود دارد که این تفاوت را می توان متأثر از مداخلات آموزشی انجام شده و شرکت اعضای گروه آزمایشی در بسته آموزش تاب آوری خانواده دانست.

کلیدواژه ها: تاب آوری، مؤلفه های تاب آوری خانواده، خانواده های نظامی، بسته آموزش تاب آوری خانواده.

^۱. استادیار دانشکده مدیریت و علوم نظامی، دانشگاه افسری امام علی (ع)، تهران، ایران (نویسنده مسئول) Email: dadashi23@gmail.com

^۲. استاد دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله، تهران، ایران

^۳. مدرس دانشکده مدیریت و علوم نظامی دانشگاه افسری امام علی (ع)، تهران، ایران

بیان مسئله

در تعریف لغوی تاب آوری باید بیان داشت این واژه از کلمه لاتین "resilire" گرفته شده و فرهنگ لغت انگلیسی آکسفورد تاب آوری را به شرح زیر تعریف کرده است:

به حالت نخستین برگشتن یا به سر جای خود برگشتن؛ انعطاف پذیری، توانایی بازگشت به شکل یا حالت اولیه بعد از خم شدن یا سانحه؛ افرادی که پس از طی دوره های بحران یا افسردگی بهبود یابند و به حالت اولیه خود بازگردند و خوش بین، آسان گیر و سرزنده باشند (لغت نامه انگلیسی آکسفورد^۱، ۲۰۱۲). همچنین در فرهنگ دانشنامه کارا این مفهوم با واژه های ۱. «انعطاف پذیری (شخص، رفتار)»، «بهبود پذیری»، «ترمیم پذیری (شخص، بدن، جراحت)» و ۲. «پایداری»، «دیرپایی»، «نستوهی»؛ و ۳. «کشسانی»، «برگشت پذیری»، «خاصیت ارتجاعی»، «حالت فنری» مورد اشاره قرار گرفته است. (خرمشاهی، ۲۰۱۷)

تاب آوری خصوصیتی است که قدرت تحمل فرد در برابر مشکلات را بالا می برد و توان تفکر منطقی و حل مسئله را به صورت مثبت در فرد افزایش می دهد. برخی ویژگی ها به صورت بالقوه در افراد به ودیعه گذاشته شده است. اما ظهور و اعتلای آنها مستلزم شناخت دقیق تر، پرورش و به کارگیری است. تاب آوری در هر سن و سطحی رخ می دهد و سازه ای شناختی است که قابل آموزش است. (هاو کینز^۲، ۱۹۹۲)

مسئله فقط آسیب پذیری و تاب آوری فرد نیست، مهم تر از آن نظام خانواده است که در سازگاری و تاب آوری نهایی تاثیر گذار است. حتی افرادی که به طور مستقیم تحت تاثیر بحران قرار نمی گیرند، بواسطه پاسخ های خانواده و تبعات آن روی سایر روابط از آن متاثر می شوند. اینکه یک خانواده چطور با تجربه های مختل کننده مواجه شده و آن را کنترل می کند، سپر استرس می شود، خود را دوباره سازماندهی می کند و به حیات خود ادامه می دهد، بر انطباق مستقیم و بلند مدت همه اعضای خانواده و روی پا ماندن و سلامت واحد خانواده تاثیر می گذارد (شرام^۳، ۲۰۱۲). توجه به تأکید صاحب نظران بر آموختنی بودن مهارت های گوناگون مربوط به تاب آوری، آموزش در حیطه تاب آوری به خانواده های نظامی،

^۱ - dictionary OOE. Oxford

^۲ - Hawkins

^۳ - Schramm

کمک می کند تا ضمن شناخت بهتر از افکار، باورها، نگرشها و احساسات خود، به راهبردها و توانمندیهای لازم برای تاب آوری و ایمنی روانی دست یابند (دی بییر، ۲۰۰۶).

خانواده نظامی به خانواده ای گفته می شود که حداقل عضوی از خانواده مشغول خدمت نظامی باشد و معمولاً "سرپرست خانواده یا فرزند خانواده را شامل می شود (باشما^۱، ۲۰۰۴). کم

بود آگاهی خانواده های نظامی از تاثیر استرس بر زندگیشان منجر به گیجی، ناامیدی یا سرزنش های غیر منطقی اعضای خانواده و یا دوری از خانواده می شود (ریتچی^۲، ۲۰۰۶). اگر به خانواده های نظامی آگاهی لازم در مورد شغل نظامی و شرایط کاری والدین نظامی شان داده شود، بهتر می توانند با مشکلات کنار آمده و راهکارهای حل مساله بهتری را برای مقابله با آنها برمی گزینند. نتیجه برخی تحقیقات حاکی از این است که کمک به خانواده نظامی در آگاهی پیدا کردن از شرایط والدین نظامی، می تواند در سازگاری آنها با شرایط دشوار متمرثمر باشد (بردسلی^۳، ۲۰۰۲).

نتایج تحقیقات عمده برای فراهم ساختن چارچوبی در جهت شناسایی توانایی ها و آسیب پذیری های خانواده، در قالب سه حوزه کارکرد خانواده تلفیق شده اند: نظام باورها، الگوهای سازمانی و فرایندهای ارتباطی (والش^۴، ۲۰۰۳).

نظام باورهای خانواده، تحت تاثیر باورهای فرهنگی است و از طریق مذاکرات اجتماعی و خانوادگی ایجاد می شود. نظام باورها در تاب آوری خانواده می توانند در سه دسته سازمان داده شوند. این سه دسته شامل تلاشها برای ساختن معنی دهی به سختی، چشم انداز مثبت، و تعالی و معنویت هستند. الگوهای سازمانی خانواده منجر به عملکرد سالم و یا عملکرد ناسالم در خانواده می شود. خانواده هایی که از الگوی عملکرد سالم برخوردارند از نظر انسجام و انعطاف پذیری در حد متوسط هستند. تاب آوری خانواده به وسیله انعطاف پذیری، پیوند و منابع اقتصادی اجتماعی که با الگوهای عملکردی در تعامل اند، تحت تاثیر قرار می گیرد. فرایندهای ارتباطی با ایجاد شفافیت در موقعیت های بحرانی، تشویق ابراز

^۱ - Basham

^۲ - Ritchie

^۳ - Beardslee

^۴ - Walsh

آزاد هیجانانگ و پرورش حل مساله گروهی، تاب آوری تسهیل می کنند. باید به خاطر سپرده شود که هنجارهای فرهنگی بنا بر مطرح کردن اطلاعات و ابراز هیجانی تا حد زیادی متفاوتند (والش، ۲۰۱۶). فرایندهای کلیدی تاب آوری هم کوشی و تعامل متقابل دارند. برای مثال، دیدگاه ارتباط تاب آوری (نظام باورها) به اندازه مطرح کردن آزاد هیجانانگ و حل مساله مشارکتی (فرایند های ارتباطی)، ارتباط (الگوهای سازمانی) را به وجود می آورد. با توجه به ضرورت برخورداری خانواده های نظامی از تاب آوری بالا که معمولاً در شرایط سخت و طاقت فرسای جسمی و روحی قرار می گیرند و در معرض اختلالات روانی و فرسودگی شغلی قرار دارند، بسته تاب آوری خانواده مورد توجه قرار گرفت در عین حال مسئله این پژوهش این است که چرا بعضی از خانواده های نظامی بیشتر و بعضی کمتر از این آسیب ها تأثیر می پذیرند؟ و اینکه آیا با آموزش مهارت هایی که بر افزایش مؤلفه های تاب آوری خانواده مؤثرند، می توان موجب افزایش توانمندی های آنها در این زمینه شد؟

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه گیری

جامعه آماری شامل ۵۰۰ خانواده نظامی (افراد شاغل و همسرانشان) است که در سال ۹۷-۱۳۹۶ ساکن منازل سازمانی یکی از مراکز نظامی تهران هستند. از بین این عده ۳۵۰ خانواده در مقیاس تاب آوری خانوادگی والش شرکت کردند. ۵۰ خانواده که پایین ترین نمره را بدست آوردند و آمادگی خود برای شرکت در پژوهش را اعلام کرده و داوطلب بودند انتخاب و به روش تصادفی به دو گروه گواه و آزمایش تقسیم شدند (در هر گروه ۲۵ نفر). در گروه آزمایش ۸ خانواده افت داشتند. ۵ خانواده به علت اینکه تعداد غیبتشان بیش از سه جلسه بود، از پژوهش کنار گذاشته شدند، و سه خانواده نیز به علت اینکه پاسخنامه هایشان مخدوش یا نا تمام بود و یا اینکه پاسخنامه را برنگردانده بودند از پژوهش کنار گذاشته شدند و در مجموع در گروه آزمایش با افت هشت تن از خانواده ها مواجه بودیم. نهایتاً اینکه حجم نمونه در این پژوهش در هر گروه ۱۷ خانواده است.

ابزار

ابزارهای به کار رفته در این پژوهش عبارتند از: پرسشنامه مؤلفه های تاب آوری خانواده والش^۱ (والش، ۱۹۹۶) که برای اولین بار در ایران توسط محقق ترجمه و هنجاریابی شده است (داداشی، ۲۰۱۸)؛ این آزمون مبتنی بر ۳۲ پرسش است که سه زیر مقیاس اصلی دارد: ۱- نظام باورها؛ ۲- الگوی سازمانی و ۳- فرایندهای ارتباطی.

تدوین بسته تاب آوری خانواده

در تدوین بسته تاب آوری خانواده به منظور ارتقاء تاب آوری روانشناختی خانواده های نظامی، ضمن بهره مندی از محورهای برنامه های آموزشی مختلف تلاش شد تا محتوای برنامه متمرکز بر رویکرد تاب آوری خانواده والش باشد. همانطور که قبلاً ذکر شد رویکرد تاب آوری خانواده والش مبتنی به سه اصل است: ۱- نظام باورهای خانواده؛ ۲- الگوهای سازمانی؛ ۳- فرایندهای ارتباطی. بنابراین برنامه آموزش تاب آوری خانواده های نظامی شامل؛ آشنایی با مفهوم استرس و استرسهای مختص شغل نظامی و راهبردهای کنار آمدن با آن، آموزش شیوه های بازسازی شناختی و و ایجاد الگوهای تفکر، آموزش دلگرم سازی و خود دلگرم سازی، جستجوی معنی و معنی خواهی، آموزش مهارتهای ارتباطی و در نهایت آموزش آمادگی جسمانی می شود. برای نخستین بار در ایران این برنامه بر اساس ملاکهای تدوین برنامه های مداخله ای از سوی متخصصان مورد ارزیابی قرار گرفته و سپس اجرا شد.

یافته ها

کل والدین شرکت کننده در این پژوهش ۳۴ نفر بودند که ۱۷ نفر آنها در گروه آزمایش و ۱۷ نفر دیگر در گروه کنترل قرار گرفته بودند. میانگین سن مادران در این پژوهش ۳۸/۱۴ و پدران ۴۶/۱۹ بود. ۵/۵ درصد والدین دارای تحصیلات ابتدایی، ۸/۶ درصد دارای تحصیلات راهنمایی، ۹/۳ درصد داری تحصیلات دبیرستانی، ۱۷/۷ درصد دارای تحصیلات دیپلم، ۱۲/۹ درصد دارای تحصیلات فوق دیپلم، ۳۲ درصد کارشناسی، ۱۰ درصد کارشناسی ارشد و ۴ درصد دکتری بودند.

^۱ - Walsh Family Resilience Questionnaire(WFRQ)

در ابتدا جداول و نمودار مربوط به یافته های توصیفی و استنباطی ارائه می گردد، سپس به توضیحات مربوط به آنها پرداخته می شود.

جدول (۲) آماره های توصیفی عامل نظام باورها

شاخص آماری	گروه	آزمون	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
		پیش آزمون	۱۷	۱۵/۰۵	۲/۰۴
	کنترل	پس آزمون	۱۷	۱۵/۴۱	۲/۶۴
عامل نظام باورها		پیش آزمون	۱۷	۱۵/۹۴	۲/۶۳
	آزمایش	پس آزمون	۱۷	۱۹	۱/۸۳

طبق نتایج جدول (۲) میانگین عامل نظام باورها در تاب آوری خانواده برای گروه آزمایش (۱۹) است. در گروه کنترل میانگین پایین تر و برابر با (۱۵/۴۱) است. برای بررسی معنادار بودن این دو میانگین از روش تحلیل کوواریانس استفاده شده است. **جدول**

(۳) نتیجه آزمون تحلیل کوواریانس برای عامل نظام باورها

شاخص آماری	گروه	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر	توان آزمون
	پیش آزمون	۱۴/۳۸	۱	۱۴/۳۸	۲/۹۳	۰/۰۹۶	۰/۴۲	۰/۹۹
نظام باورها	نظام باورها	۱۹/۲۷۴	۱	۱۹/۲۷۴	۱۸/۶۴	۰/۰۱	۰/۳۴	۰/۹۹
	خطا	۱۵۱/۷۳۱	۳۱	۴/۸۹	-	-	-	-
	کل	۲۴۳/۰۰۵	۳۳	-	-	-	-	-

بر اساس جدول (۳) میزان F مشاهده شده برای متغیر بین گروهی برابر با (۱۸/۶۴) است. مقدار F بحرانی نیز بر اساس جدول توزیع F برابر با (۷/۵۲) است. از آنجایی که میزان F مشاهده شده بزرگتر از مقدار بحرانی آن است، لذا با اطمینان ۹۹ درصد می توان گفت فرض صفر رد شده، یعنی میانگین عامل نظام باورها در تاب آوری خانواده والدینی که تحت

آموزش بسته تاب آوری خانواده قرار گرفته اند به طور معنی داری بیش از والدینی است که تحت این آموزش نبوده اند.

جدول (۴) آماره های توصیفی عامل الگوهای سازمانی

شاخص آماری	گروه	آزمون	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
		پیش آزمون	۱۷	۵۸/۱۶	۲/۸۷
عامل الگوهای سازمانی	کنترل	پس آزمون	۱۷	۱۶/۶۴	۲/۶۴
		پیش آزمون	۱۷	۱۷	۲/۵
	آزمایش	پس آزمون	۱۷	۲۲/۵۲	۲/۹۶

طبق نتایج جدول (۴) میانگین عامل الگوهای سازمانی در تاب آوری خانواده برای گروه آزمایش (۲۲/۵۲) و در گروه کنترل، میانگین پایین تر و برابر با (۱۶/۶۴) است.

جدول (۵) نتیجه آزمون تحلیل کواریانس برای عامل الگوهای سازمانی

شاخص آماری	گروه	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر	توان آزمون
الگوهای سازمانی	پیش آزمون	۶۸/۸۸	۱	۶۸/۸۸	۱۱/۴۲۳	۰/۰۰۲	۰/۸۸	۰/۸۶
	الگوهای سازمانی	۲۷۰/۵۹۱	۱	۲۷۰/۵۹۱	۴۵/۵۳۱	۰/۰۱	۰/۴۲	۰/۸۶
خطا کل	خطا	۱۸۴/۲۳۱	۳۱	۵/۹۴۳	-	-	-	-
	خطا کل	۴۵۴/۸۲۲	۳۳	-	-	-	-	-

بر اساس نتایج جدول (۵) میزان F مشاهده شده برای متغیر بین گروهی برابر با (۴۵/۵۳۱) است. مقدار F بحرانی نیز بر اساس جدول توزیع F ب برابر با (۷/۵۲) است. از آنجایی که میزان F مشاهده شده بزرگتر از مقدار بحرانی آن است، لذا با اطمینان ۹۹ درصد می توان گفت فرض صفر رد شده است. این بدان معنی است که میانگین عامل الگوهای

سازمانی در تاب آوری خانواده والدینی که تحت بسته تاب آوری خانواده قرار گرفته اند، به طور معنی داری بیش از والدینی است که تحت این آموزش نبوده اند.

جدول (۶) آماره های توصیفی عامل فرایندهای ارتباطی

شاخص آماری	گروه	آزمون	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
		پیش آزمون	۱۷	۳۱/۱۱	۳
عامل فرایندهای ارتباطی	کنترل	پس آزمون	۱۷	۳۱/۴۱	۴/۲۱
		پیش آزمون	۱۷	۳۱	۲/۵
	آزمایش	پس آزمون	۱۷	۳۱/۱۷	۲/۸۷

طبق نتایج جدول (۶) میانگین عامل فرایندهای ارتباطی در تاب آوری خانواده برای گروه آزمایش (۳۱/۱۷) و در گروه کنترل میانگین برابر با (۳۱/۴۱) است.

جدول (۷) نتیجه آزمون تحلیل کواریانس برای عامل فرایندهای ارتباطی

شاخص آماری	گروه	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر	توان آزمون
فرایندهای ارتباطی	پیش آزمون	۴۱۶/۵۸۸	۱	۴۱۶/۵۸۸	۱۶۲/۷۲	۰/۰۱	۰/۲۳	۰/۶۸
	فرایندهای ارتباطی	۰/۲۲۹	۱	۰/۲۲۹	۰/۰۸	۰/۷۶۸	۰/۱۳	۰/۵۸۱
	خطا	۷۹/۳۵	۳۱	۲/۵۶	-	-	-	-
کل		۷۹/۵۷۹	۳۳	-	-	-	-	-

بر اساس نتایج جدول (۷) میزان F مشاهده شده برای متغیر بین گروهی برابر با (۰/۰۸) است. مقدار بحرانی نیز بر اساس جدول توزیع F ب برابر با (۷/۵۲) است. از آنجایی که میزان F مشاهده شده کوچکتر از مقدار بحرانی آن است، لذا با اطمینان ۹۹ درصد می توان گفت فرض صفر تأیید شده، یعنی میانگین عامل فرایندهای ارتباطی در تاب آوری خانواده والدینی که تحت بسته تاب آوری خانواده قرار گرفته اند با والدینی که تحت این آموزش نبوده اند به طور معنی داری متفاوت نبوده است.

نتیجه گیری

در این پژوهش، پس از تدوین بسته آموزش تاب آوری خانواده برای والدین نظامی و اجرای آن، نتایج آموزش از طریق پرسشنامه مؤلفه های تاب آوری خانواده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. آن گونه که از یافته ها برمی آید، میزان عامل نظام باورها در تاب آوری خانواده والدینی که تحت آموزش بسته تاب آوری خانواده قرار گرفته اند از والدینی که تحت این آموزش قرار نگرفته اند بیشتر است.

نتایج به دست آمده از این پژوهش در جهت تأیید یافته های تحقیق گری^۱ (۲۰۰۶) است که، دریافت تغییر در چشم انداز و نظام باورهای خانواده ها باعث افزایش بهزیستی آنها می شود. همینطور کینگ، باکستر، روزنباوم، بیتز^۲ (۲۰۰۹) بر این باورند که تغییر در باورها و نگرش والدین سازگاری آنها را بیشتر می کند. نظام باورها هنگام رویارویی با شرایط ناگوار در فرد یا خانواده احساس امید و خوش بینی (کامفر^۳ و دیگران، ۱۹۹۹) و در زندگی احساس معنا ایجاد می کند (آنتونفسکی^۴، ۱۹۹۳). اهمیت نظام باورها نقش مهمی در ایجاد تاب آوری خانواده نیز در مطالعات زیادی مورد تاکید قرار گرفته است (پترسون و بلوم^۵، ۱۹۹۶). آموزش تاب آوری خانواده باعث می شود تغییراتی در نظام باورهای والدین رخ دهد. این باورها به آنان کمک می کند تا با موقعیت های زندگی سازگار شود، به زندگی خود معنا ببخشند و در الگوهای تعاملی خود تعادل ایجاد کنند (هولتز ورث و دیگران^۶، ۱۹۹۱).

همچنین آن گونه که از یافته ها برمی آید، میزان عامل الگوهای سازمانی در تاب آوری خانواده والدینی که تحت آموزش بسته تاب آوری قرار گرفته اند از والدینی که تحت این آموزش قرار نگرفته اند بیشتر است.

یکی از عوامل مطرح در الگوهای سازمانی انعطاف پذیری است. در بسته تاب آوری به خانواده آموزش داده شد که برای داشتن کارکرد مطلوب در هنگام مواجهه با سختی باید

^۱ - Gray

^۲ - King G, Baxter D, Rosenbaum P, Zwaigenbaum L, Bates A

^۳ - Kumpfer KL, Glantz M, Johnson

^۴ - Antonovsky A

^۵ - Patterson J, Blum RW

^۶ - Holtzworth

یک ساختار انعطاف پذیر داشته باشند. خانواده ها، مانند هر نظام بشری، معمولاً در برابر تغییر ویرای یک حیطة قابل قبول و رایج مشخص مقاومت می کنند. مطالعات به طور مشابه نشان می دهند که توانایی سازگاری و تغییر پذیری، موفقیت طولانی مدت در زوجین را پیش بینی می کند (هستینگ و تاونت^۱، ۲۰۰۲). از سوی دیگر عادات و امور روزمره (به عنوان یکی از مؤلفه های الگوی سازمانی)، احساس انسجام را در طول زمان حفظ می کنند و از طریق سنت ها و انتظارات مشترک، گذشته و حال و آینده را به هم پیوند می دهند. امور روزمره زندگی، مثل شام خانودگی یا قصه های هنگام خواب، تماس و نظم قانونمندی را بسته یک خانواده پر مشغله فراهم می آورد (کاگان و ویسورد^۲، ۱۹۹۴). توازن قدرت نیز از یک مقوله اساسی در روابط زوجین و الگوهای سازماندهی است. آموزش سهم برابر از قدرت برای مشارکت در موفقیت، صمیمیت، پایداری و رضایت مندی روابط در مردان و زنان متاهل مهم ارزیابی شده است. قدرت از طریق پیوندهای محبت آمیز و صمیمی تجربه می شود نه بواسطه اجبار. خانواده هایی که کارکرد ضعیف تری دارند و ناکارآمدترند، عدم تعادل بیشتری در قدرت نشان می دهند و زنان معمولاً موضع دست پائینی دارند و بیشتر احتمال دارد بگویند خسته شده و افسرده اند. هرچه عدم توازن بیشتر باشد رضایت بخشی روابط کمتر است و خطر تعارض و انحلال بیشتر (گاتمن و سیلور، ۱۹۹۹).

در ادامه آن گونه که از یافته ها برمی آید، میزان عامل فرآیندهای ارتباطی در تاب آوری خانواده والدینی که تحت آموزش بسته تاب آوری خانواده قرار گرفته اند از والدینی که تحت این آموزش قرار نگرفته اند بیشتر نیست.

مطالعات متعدد دریافته اند که ارتباط خوب و شفاف برای کارکرد مؤثر خانواده حیاتی است (اولسون و گورال^۳، ۲۰۰۳). حتی با نظر گرفتن تفاوت های فرهنگی، ارتباط در خانواده های سالم مستقیم، روشن، خاص و صادقانه است. در یک کلام اعضاء آنچه را منظور آنها است می گویند و منظور آنها همان چیزی است که می گویند. پیام های رفتاری و کلامی هماهنگ و همخوان هستند که نشان دهنده فهم مشترک است. شفافیت محیطی، اعضاء را قادر می سازد تا واقعیت را از تخیل، حقایق را از نقطه نظرات و قصد جدی را از شوخی متمایز سازند

^۱ - Hastings RP, Taunt HM

^۲ - Kagan S, Weissbourd B

^۳ - Olson D, Gorall D.

(هاولی^۱، ۲۰۱۳). یکی از دلایل عدم تاثیر بسته آموزش تاب آوری خانواده بر عامل فرایندهای ارتباطی این است که بسته آموزش به اندازه کافی عوامل فرایندهای ارتباطی را شامل نمی شود. همچنین خانواده های نظامی معمولاً در محیط های بسته نظامی (پادگانها و منازل سازمانی) و دور از خانواده های گسترده شان زندگی می کنند که امکان جلب حمایت های اجتماعی را مخصوصاً در شرایط دشوار برای آنها غیر ممکن می کند. یکی دیگر از عوامل عدم تاثیر گذاری بسته تاب آوری خانواده بر روی مؤلفه فرایندهای ارتباطی این است که این عامل به شدت تحت تاثیر فرهنگ قرار دارد. در بعضی فرهنگ های مرد سالار، مانند فرهنگ های آسیایی و خاورمیانه، زنان ممکن است وقتی نگرانی های خود را به زبان می آورند به لحاظ جسمانی و عاطفی احساس خطر کنند. زن باید برای مطرح کردن عمیق ترین افکار و احساساتش به قدر کافی احساس امنیت کند. به مردان می توان توصیه کرد که گوش دادن یک مهارت رهبری کننده حیاتی است که مردان موفق آن را در اختیار دارند و می تواند صمیمیت بیشتری حاصل کند (مارکمن و هالفورد^۲، ۲۰۰۵).

با توجه به یافته های پژوهش حاضر پیشنهاد می شود با توجه به اینکه مداخلات آموزشی مؤلفه های روان شناختی حاصل از این پژوهش می تواند در تاب آوری خانواده های نظامی مؤثر واقع شود، پیشنهاد می شود آموزش این عوامل در بسته آموزش خانواده های نظامی قرار گیرد و در قالب دوره های تخصص تکمیلی و یا دوره های تخصصی کوتاه مدت برنامه ریزی و به اجرا درآید.

References

- Antonovsky A. The structure and properties of the sense of coherence scale. *Social science & medicine*. ۱۹۹۳;۳۶(۶):۷۲۵-۳۳.
- Basham KK, Miehl D. *Transforming the legacy: Couple therapy with survivors of childhood trauma*. New York: Columbia University Press; ۲۰۰۴.
- Beardslee WR. *Out of the darkened room: Protecting the children and strengthening the family when a parent is depressed*. Boston: Little, Brown and Company; ۲۰۰۲.

^۱ - Hawley DR.

^۲ - Markman HJ, Halford WK

- Dadashi Haji M, Karaminia R, Salimi SH, Ahmadi Tahour M. Translation and Validation of the “Walsh Family Resilience Questionnaire” for Iranian Families. *International Journal of Behavioral Sciences*. ۲۰۱۸;۱۲(۲):۴۸-۵۲.
- De Beer A. The effects of resilience training as a component of strengths-focussed training on team performance: a case study in the food and beverages manufacturing industry: University of South Africa; ۲۰۰۶. Dictionary OOE. Oxford: Oxford University Press; ۲۰۱۲ [Available from: -<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/resilience>.
- Gray DE. Ten years on: A longitudinal study of families of children with autism. *Journal of Intellectual and Development Disability*. ۲۰۰۶;۲۷(۳):۲۱۵-۲۲.
- Gottman JM, Silver N. The seven principles for making marriage work: A practical guide from the country's foremost relationship expert. New York: Crown.; ۱۹۹۹.
- Hastings RP, Taunt HM. Positive perceptions in families of children with developmental disabilities. *American journal on mental retardation*. ۲۰۰۲;۱۰۷(۲):۱۱۶-۲۷.
- Hawkins JD, Catalano RF, Miller JY. Risk and protective factors for alcohol and other drug problems in adolescence and early adulthood: implications for substance abuse prevention. *Psychological bulletin*. ۱۹۹۲;۱۱۲(۱):۶۴.
- Hawley DR. The ramifications for clinical practice of a focus on family resilience. In: Becvar D, editor. *Handbook of family resilience*. New York: Springer; ۲۰۱۳. p. ۳۱-۴۹.
- Holtzworth-Monroe A, Jacobson N. Behavioral marital therapy. In A. Gurman&D. Kniskern (Eds.), *Handbook of family therapy (Vol. ۲)*. . New York: Brunner/Mazel.; ۱۹۹۱.
- Kagan S, Weissbourd B. Putting families first San Francisco. *AFTA Monograph Series*. ۱۹۹۴;۱:۲۹-۳۲.
- King G, Baxter D, Rosenbaum P, Zwaigenbaum L, Bates A. Belief systems of families of children with autism spectrum disorders or Down syndrome. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*. ۲۰۰۹;۲۴(۱):۵۰-۶۴.
- Khorramshahi B. *Culture-efficient encyclopedia*. Tehran: Shabahang Publications, Negah and Moein; ۲۰۱۷.

- Kumpfer KL, Glantz M, Johnson JL. Resilience and development: Positive life adaptations. New York: Kluwer Academic ۱۹۹۹.
- Markman HJ, Halford WK. International perspectives on couple relationship education. Family Process. ۲۰۰۵; ۴۴(۲): ۱۳۹-۴۶.
- Olson D, Gorall D. Circumplex model of marital and family system. In F. Walsh (Ed.), Normal family processes (۳rd ed., pp. ۵۱۴-۵۴۸). New York. ۲۰۰۳; ۵۱۴.
- Patterson J, Blum RW. Risk and resilience among children and youth with disabilities. Archives of pediatrics & adolescent medicine. ۱۹۹۶; ۱۵۰(۷): ۶۹۲-۸.
- Ritchie EC, Watson PJ, Friedman MJ, eds. Interventions following mass violence and disasters: Strategies for mental health practice. New York: Guilford Publications; ۲۰۰۶. ۴. Schramm DG, Marshall JP, Harris VW, Lee TR. Religiosity, homogamy, and marital adjustment: An examination of newlyweds in first marriages and remarriages. Journal of Family Issues. ۲۰۱۲; ۳۳(۲): ۲۴۶-۶۸.
- Walsh F. Crisis, trauma, and challenge: A relational resilience approach for healing, transformation, and growth. Smith College Studies in Social Work. ۲۰۰۳c; ۷۴(۱): ۴۹-۷۱.
- Walsh F. Strengthening family resilience. third ed. New York: Guilford publications; ۲۰۱۶.
- Walsh F. The concept of family resilience: Crisis and challenge. Family process. ۱۹۹۶; ۳۵(۳): ۲۶۱-۸۱.